

L. GIURICIN — M. SOBOLEVSKI, *Il partito comunista di Fiume 1921—1924. Komunistička partija Rijeke. Documenti—Građa. Rovinj—Rijeka 1982, 255+8 str. faksimila*

Objavljivanje dokumenata, izvorne građe, povijesti neke stranke, pokreta, uopće društvenih i političkih zbivanja iz nedavne prošlosti u našoj je historiografiji relativno zanemaren posao, bolje rečeno na tome se ne radi dovoljno sistematski i dovoljno uporno. Zato je svako objavljivanje građe, dakako na znanstveni način, dobar i koristan prilog za istraživanje tih tema, problema i prilika da se taj nedostatak ublaži. Posebno to vrijedi kad se objavljuje građa o temama koje su nedovoljno istražene, gotovo nepoznate i stručnjacima, a da se i ne govori o široj javnosti. Takav je slučaj i s građom o organiziranju, programu i akciji Komunističke partije Rijeke, stranke što je u razdoblju od 1921. do 1924. godine djelovala u tom gradu i donekle u njegovoj okolici. Bio je to fenomen posebne vrste i u međunarodnom revolucionarnom radničkom pokretu i u komunističkom pokretu na području Jugoslavije. Komunistička partija Rijeke je u toku svog postojanja bila sekcija Treće internacionale, koja je tako u svom sastavu imala i tu relativno malu stranku, ali značajan faktor na jednom od najmanjih državnih teritorija u to vrijeme u svijetu. Kao što je poznato, Rijeku je 4. studenog 1918. godine bila okupirala talijanska vojska, (nakon što je kratko vrijeme poslije raspada Austro-Ugarske Monarhije bila u sastavu Države Slovenaca, Hrvata i Srba) i u vremenu od 12. studenog 1920. godine, na temelju Rapallskog ugovora, sve do 27. siječnja 1924. godine — kad je po Rimskim ugovorima pripala Kraljevini Italiji — bila je zasebna Slobodna Država Rijeka. U toj državici, koja je imala površinu oko stotinu kvadratnih kilometara, i u kojoj je živjelo oko 50.000 stanovnika, organizirana je zasebna Komunistička partija uz koju su djelovali i Savez komunističke omladine, te Sekcija žena. Ta je partija, određivši svoj program na osnovama opredjeljenja Treće internacionale o revolucionarnom preobražaju društva, bila glavni inicijator i organizator brojnih akcija radničke klase Rijeke, nakon što je Slobodna Država Rijeka potpala pod Italiju, Komunistička se partija Rijeke po odluci Kominterne fuzionirala s KP Italije. Usprkos svom kratkom djelovanju KP Rijeke ostavila je značajne tragove u daljnjem razvoju komunističkog pokreta u Rijeci, koji je imao mnoge posebnosti. Dakle, riječ je o tematici koja ima značajno mjesto u istraživanju i sagledavanju, te interpretiranju ne samo revolucionarnog radničkog pokreta u Rijeci nego i u čitavoj Jugoslaviji, pa i šire. Građu o KP Rijeke priredili su L. Giuricin, suradnik u Centro di ricerche storiche dell'Unione degli Italiani dell'Istria iz Rovinja, te M. Sobolevski iz Centra za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara iz Rijeke, obojica poznati istraživači i te problematike i revolucionarnog radničkog pokreta uopće (autori su knjige »Il partito comunista di Fiume (1921—1924)«, Rijeka—Rovinj 1981, a sudjelovali su svojim priložima i na znanstvenom kolokviju o KP Rijeke čiji su materijali objavljeni u knjizi — »Komunistička partija Rijeke 1921—1924«. Materijali sa znanstvenog kolokvija, Rijeka 1980. Držali su se principa arhivistike i historiografije o objavljivanju izvorne građe, pa je rezultat objavljivanja 52 dokumenta, što izvorne arhivske građe, što suvremene radničke i građanske štampe, uspješno prezentiranje problematike organizacije i djelatnosti KP Rijeke. Dokumenti su (izvorno

je 50 dokumenata bilo na talijanskom, a samo dva na talijanskom i na hrvatsko-srpskom) objavljeni dvojezično — na talijanskom i na hrvatsko-srpskom, kronološkim redom, s navođenjem podataka gdje se nalaze ili gdje su objavljeni, te najnužnijim objašnjenjima. Na kraju je dodan popis (s podacima o rođenju i zanimanju) 194 člana KP Rijeke, Saveza komunističke omladine i Sekcije žena, te osam stranica faksimila raznih dokumenata iz djelatnosti KP Rijeke od osnivačkog kongresa, preko glasila (polumjesečnika) »Il lavoratore« do proglasa iz vremena prijelaznog razdoblja dok KP Rijeke nije ušla u sastav KP Italije — iz polovice 1924. godine.

Čitajući te dokumente zainteresirani istraživač problematike komunističkog pokreta, ali i svaki drugi čitalac dobit će iscrpan uvid u program, orijentaciju i djelatnost KP Rijeke, Saveza komunističke omladine i Sekcije žena. Posebno valja istaknuti dokumente o toku osnivačkog kongresa KP Rijeke, odnosno o sukobima socijalista s komunistima na Trećem kongresu Socijalističke partije Rijeke održanom od 10. do 20. studenog 1921. godine, kad je većinom glasova promijenjeno ime te stranke u Komunističku partiju Rijeke i odlučeno da se na osnovi poznatog 21 uvjeta pristupi Trećoj internacionali, da se raskrsti s političkom praksom socijalista i partija orijentira prema revolucionarnom cilju — rušenju buržoaskog društva (dokument br. 2 — Izvještaj s osnivačkog kongresa KP Rijeke, dokument br. 3 — Prijedlog socijalista-unitarista podnijet na osnivačkom kongresu, dokument br. 18 — Završetak osnivačkog kongresa KP Rijeke, dokument br. 23 — Program i Statut KP Rijeke). Isto tako valja istaknuti i dokumente koji govore o kongresu i akcionom programu Saveza komunističke omladine (dokument br. 14), kao i one materijale koji govore o međunarodnim odnosima KP Rijeke (dokument br. 30 — Imenovanje delegata KP Rijeke za IV kongres Treće internacionale i II kongres crvenih sindikata, dokument br. 39 — Popratno pismo i apel KP Rijeke protiv aneksije grada Italiji upućeno Izvršnom komitetu KP Italije, dokument br. 45 — Obavijest KP Italije upućena Sekretarijatu Kominterne o pripremama za fuziju KP Rijeke s KP Italije, dokument br. 46 — Saopćenje o referendumu provedenom među članovima KP Rijeke i njenim sekcijama o fuziji s KP Italije, itd.). Knjiga građe o KP Rijeke, iako nije dakako potpuno iscrpila istraživanja tih materijala, koristan je prilog historiji komunističkog pokreta, ne samo u Rijeci nego i u čitavoj našoj zemlji. Ona govori o tome da se komunistički pokret u Jugoslaviji, bez obzira na sve posebnosti uvjetovane ekonomskim, političkim i uopće društvenim prilikama u pojedinim dijelovima, razvijao u znaku okupljanja onih pripadnika radničke klase i radnih slojeva koji su se opredijelili za principe beskompromisne klasne borbe u nastojanju da izvrše, kao pripadnici međunarodnog revolucionarnog radničkog pokreta, bitne promjene, revolucionarni preobražaj društva.

Bosiljka Janjatović